

**PROGRESJONSPLAN FOR FAGOMRÅDENE I RAMMEPLANEN
FOR SOLDAGEN BARNEHAGE**

Innledning

I følge rammeplanen for barnehager skal vi arbeide med 7 fagområder. I aktiviteter og temaopplegg jobbes det som regel med flere områder samtidig. Vi skal sikre at barna får erfaringer og opplevelser fra alle områdene og vi skal sikre at de opplever progresjon i aktivitetene.

Vår progresjonsplan beskriver derfor hva vi skal gi barna som sikrer at de får erfaring nok til å utvikle ferdigheter innenfor et vidt læringsfelt. Dette er ferdigheter som igjen er viktig for å delta i lek og sosialt samspill. Gode og varierte opplevelser er viktig for å skape glede, nysgjerrighet og utvikling.

I progresjonsplanen er mål og aktiviteter delt inn etter alder. Dette skal gi oss føringer for hvordan vi skal utvikle aktivitetene for barna etter hvert som de blir eldre i barnehagen. Disse oppdelingene er ikke absolutte, men må sees på i forhold til det enkelte barns modning og erfaringer.

Kommunikasjon, språk og tekst

Mål	
<ul style="list-style-type: none"> • Et godt språkmiljø. • Barna skal oppleve glede og nysgjerrighet ved å utvikle og mestre ulike kommunikasjonsformer. • Stimulere til språklig bevissthet samt utvikle symbol – og begrepsforståelsen. 	
Progresjon	
1 – 2 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Bli kjent med billedbøker og pekebøker • Bli kjent med bøker med enkel tekst • Lære ulike sangleker og sanger med og uten bevegelse • Få kjennskap til rim og regler • Positive opplevelser med verbal og nonverbal kommunikasjon • Utvikle evne til å kommunisere i lek og samspill med andre barn 	<ul style="list-style-type: none"> • Lese billedbøker/pekebøker sammen med barna • Bruk av sanger og bevegelser, rim og regler i samlinger og aktiviteter • Bruke konkrete, bevegelse og bilder som støtte til enkle sanger og fortellinger • Lek med lyder • Mye en til en kontakt • Være til stede og tilgjengelig for barna der de er, for eksempel på gulvet • Aktiv bruk av bilder på avdelingene • Gi barna tid til å uttrykke seg
2 – 3 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier • Se sammenhenger mellom ord og bilde • Øve på å gjenfortelle • Lyttetrening • Sette ord på ønsker og følelser • Få et første møte med symboler som for eksempel bokstaver i navnene til barna • Få kjennskap til digitale verktøy 	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke bildekort, puslespill og bøker som er tilpasset alderen • Gjenkjenneleker (eks. kims lek) • Legge til rette for tegning og lekeskriving • Fortelle eventyr både med og uten konkrete • Legge til rette for samtaler mellom voksen – barn og barn – barn • Legge til rette for rollelek

	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke rim, regler og sanger • Bruke billedbøker med enkel tekst
3 – 4 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier • Bevisstgjøring på bruk av språket i konfliktsituasjoner og sette ord på følelser • Kjenne til internett • Ta ord og lytte til andre i samlinger • Legge til rette for og delta i rollelek med fokus at barna skal lære lekekoder 	<ul style="list-style-type: none"> • Samtaler om felles opplevelse hver dag • Oppmuntre barna til å fortelle • Lese bøker som gir inspirasjon og nytenking • Gi barna mulighet til å bli kjent med enkeltord som symbol (ordbilder) • Høytlesning og lytte til lydbøker • Fortelle og dramatisere eventyr med og uten konkrete • Sang og bevegelsesleker • Bruk av ipad for å finne svar på barns undring
4 – 5 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier • Utvikle variasjoner innenfor språket • Utvikle det abstrakte begrepsapparatet • Preposisjoner, bøyninger, verb osv. • Større kjennskap med språklyder • Øke kjennskapet til ulike media • Se sammenheng mellom det talte og skrevne ord • Interesse for begynnende lekelesing og leseskriving 	<ul style="list-style-type: none"> • Leke og tulle med ord spontant og organisert • Spille spill – lotto, memory, osv. • Barna dikter tekster, bokstaver og tall som den voksne skriver ned • Rim og regler • Dramatiserer og dokumenterer • Oppmuntre til tegning og lekeskriving • Turer til biblioteket
5 – 6 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier • Tall og bokstaver blir en del av det daglige livet i barnehagen – med dette øker barnas interesse for skrift og talespråk • Ha kjennskap til alfabetet • Skrive sitt eget navn • Utvikle interesser for å lytte til andres fortellinger • Trene på å hevde sine meninger, lytte til andre og vente på tur • Kunne gjenfortelle innholdet i fortellinger 	<ul style="list-style-type: none"> • Barna får møte ordbilder, bokstaver, tall og andre symboler på avdelingen • Høytlesning, lydbøker og fortsettelsesbøker • Mer avanserte sanger og historier som inspirasjon til fabulering og nyskapning • Fast førskolegruppe der det jobbes med skoleforberedende oppgaver • Trene på å skrive eget navn • Lære å rekke opp handa når en skal si noe • En voksen ved hvert bord under måltidene til å kunne følge opp barnas samtaler • Bruk av snakkepakken • Innkjøp av bøker-ulike kulturer/levemåter, vennskap, barnelitteratur

Kropp bevegelse, mat og helse

Mål	
<ul style="list-style-type: none"> • Ha et inne - og utemiljø som inviterer og inspirer til fysisk aktivitet. • Gi alle barn mulighet for fin- og grovmotoriske aktiviteter og utvikling ut fra behov, interesse og mestringsnivå. • Variert og sunt kosthold • Gode rutiner for hygiene • 	
Progresjon	
1 – 2 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Bli skritt for skritt bevisst egen kropp og bruken av den • Møbler, lekeapparater og naturen skal utforskes • Vekst og utvikling gjennom kroppslig mestring • Få finmotoriske utfordringer • Lære navn på kroppsdel • Godt kosthold skal etableres • Lære og spise og drikke selv • Bli kjent for gode vaner for hygiene • Begynnende trening med av- og påkledning 	<ul style="list-style-type: none"> • På tur innenfor, og små turer utenfor barnehagens lekeområde • Vi tilpasser det fysiske miljøet slik at det blir god plass til "tumlelek" • Enkle hinderløyper • Bevegelsessanger • Pusle puslespill med og uten knotter • Snakke og synger sanger om kropp/kroppsdel • Smake på forskjellig mat og sunn mat • La barna spise og drikke selv • Hjelp med håndvask • Hjelpe til med å øve på av- og påkledning
2 – 3 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle motoriske ferdigheter og balanse • Bli bevisst kroppslige muligheter og begrensninger • Bevisstgjøring og kjennskap til kroppsdel • Videreutvikle finmotorikken • Innøve pinsettgrep • Øve på å sitte i ro • Trene på å velge pålegg og smøre selv • Fra bleie til toalett • Lære rutiner for håndvask • Begynnende av – og påkledning 	<ul style="list-style-type: none"> • Litt lengre turer og turer i ulendt terreng • Hinderløype ute og inne • Sykle, ake, klatre, balltrening, springe og hoppe • Klatring i trær og fjell (f.eks når vi er på tur) • Sangleker • Tegning, perling og øve på klipping • Tegne/male ved bruk av blyant, fargestifter og pensel • Oppmuntre til å "sitte i ro" i samlingsstund og under måltider • La barna få smøre mat selv • Snakke om hvorfor vi vasker hendene og når • Gi barna tid til selv å kle av og på seg
3 – 4 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikling av motoriske ferdigheter og kroppskontroll • Bli glad i og fortrolig med sin egen kropp og at alle er ulike • Glede over å være ute i all slags vær • Pinsett- og blyantgrep blir mer innarbeidet • Trene på å velge pålegg og smøre selv • Vi har fokus på et hyggelig måltid og et 	<ul style="list-style-type: none"> • Gå lengre turer i ulendt terreng • Gi barna trygghet til å balansere på kanter, klatre, hinke, hoppe med samlede ben, og lære de å huske selv • Legge til rette for kroppslig inne- og utelek • Legge til rette for gode turopplevelser • Rettlede og legge til rette for formingsaktiviteter

<p>variert og sunt kosthold, og mangfoldige smaksopplevelser. Tilbyr frukt/grønt til måltidene</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vi har fokus på hygiene og renslighet • Mer selvstendig med toalettbesøk og av- og påkledning 	<ul style="list-style-type: none"> • Bruk av tallerken og bestikk ved noen måltider • Smake på ulike smaker (skille mellom surt og søtt) • Fortelle hvordan vi skal nyse, hoste i armkroken, vaske hender etterpå • Legge til rette for selvstendighetstrening mht. toalettbesøk , håndvask og av – og påkledning • Tilrettelegge for felles måltider og hygge i grillhytten
4 – 5 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreføre motoriske ferdigheter. Øve på utholdenhet i aktiviteter • Bedre kontroll på finmotorikken • Legge til rette for vinteraktiviteter som for eksempel å gå på ski og være ute om vinteren • Få kunnskap om bakterier 	<ul style="list-style-type: none"> • Inspirere til utholdenhet på lengre turer • Øve på å klippe med saks etter en strek og fargelegge etter streker • Klippe, lime, blyantgrep, perling og veving • Puslespill • Matlaging (kutte opp frukt med mer) • Vinteraktivitetsuke • Forklare viktigheten av håndvask og konsekvenser av manglende håndvask • Lage plakater om tema o.l
5 – 6 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreføre motoriske ferdigheter og utholdenhet i aktiviteter • Stole på egen kropp og utfordre egne grenser • Utvide forståelsen mellom kosthold og helse • Mer forståelse for hvordan kroppen fungerer innvendig og utvendig • Lukte og smake på forskjellige matvarer • Skille mellom søtt og salt 	<ul style="list-style-type: none"> • Øve på å spille fotball, ta imot ball og balansere på en fot og snekre (håndtere redskap) • Gå lange turer • Lære om kosthold og matens betydning for kroppens fungering • Lære om hvordan vi ser ut inni kroppen og hvordan kroppen fungerer • Klare toalettbesøk selv • Klare å kle seg selv, avpasset værforhold • Smake og lukte på forskjellige matvarer, for eksempel med bind for øyne

Kunst, kultur og kreativitet

Mål
<ul style="list-style-type: none"> • Barnehagen skal innredes og utstyres slik at det gir mulighet for kreativ lek og aktiviteter • Barna skal introduseres for et variert utvalg av formingsmaterialer, og få erfaring med ulike teknikker og uttrykk innenfor faget. • Barna skal få erfaring og opplevelse med musikk, dans, drama og teater, litteratur, film og billedkunst. • Barna skal bli kjent med lokale tradisjoner innenfor kunst og kultur
Progresjon

1 – 2 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Introdusere barna for formingsmateriell • Musikk, sang, dans, bevegelse • Drama 	<ul style="list-style-type: none"> • Male, tegne, forme, lage utstilling • Synge sanger for barna, høre på musikk, gi rom for bevegelse, enkle instrumenter • Dramatisere enkle fortellinger og historier
2 – 3 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Bygge videre på det foregående • Bli kjent med navn på farger • Innføre flere typer formingsmateriell • Varierte musikkopplevelse • Opplive musikk fra ulike kulturer • Eventyr • Gi inspirasjon til kreativitet • Gi rom og materiell som inspirerer til rollelek 	<ul style="list-style-type: none"> • God tilgang på å tegne, male, lime, kitt • Gjenta aktiviteter • Synge, spille, høre på musikk • Dramatisere eventyr • Legge til rette for kreativitet i forming, dans, sang og drama • Ha utkledningstøy tilgjengelig i lek • Legge til rette for rollelek
3 – 4 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Bygge videre på det foregående • Kunne farger • Mer finmotoriske aktiviteter i forming • Sangleker, bevegelsessanger, sanger med tekst • Fortellinger med mer tekst • Rollelek, drama, utkledning 	<ul style="list-style-type: none"> • Utvide repertoar innenfor musikk, kunst, kultur • Klippe, lime, tegne med tusj og flere farger, vannmaling • Perle, små tegneoppgaver, bygge, konstruere • Eventyr, fortellinger, drama, flere musikkjangere • Smålego, brikker, magneter, treklosser, duplo, kitt, materiell til rollelek
4 – 5 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Bygge videre på det foregående • Kunne flere farger, lage system, mønster • Få tegne og maleoppgaver, tegne etter modell, hodefotinger, detaljer. Blyantgrep • Sanger med flere vers, mer avanserte melodier, lytte på musikk • Eventyr, drama, teater • Utrykke følelser gjennom forming, sang, musikk, drama 	<ul style="list-style-type: none"> • Utvide repertoar for formingsmateriell, musikk, kunst og kultur, lekemateriell • Klippe, lime perle, male, forme med kitt, byggematerialer • Introdusere flere sanger, høre på musikk, lage sanger, instrumenter • Utkledning ift roller • Være med barna og tegne, male, bevisstgjøre ift tanker og følelser
5 – 6 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Bygge videre på det foregående • Detaljer i tegning, maling, forming • Tegne det du ser, oppgaver • Avansert rollelek, drama 	<ul style="list-style-type: none"> • Utvide repertoar • Formingsmateriell som krever mer nøyaktighet, finmotorikk • Få ulike kunstopplevelse • Ulike musikkopplevelse • Sanger med mye tekst • Spille teater • Siff (Soldagen internasjonale film og fantasifestival)

Natur, miljø og teknologi

Mål	
<ul style="list-style-type: none"> • Barna skal få oppleve glede og undring over naturens mangfold ved å ferdes i naturen. • Få grunnleggende innsikt i natur, miljøvern og samspill i naturen. • Barna skal erfare hvordan teknikk kan brukes i lek og herdagsliv 	
Progresjon	
1 – 2 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Legge til rette for varierte opplevelser ute • Få mulighet til å bruke sansene og undre seg • Få kjennskap til norske husdyr 	<ul style="list-style-type: none"> • Være ute hver dag, få erfaring med ulikt vær • De voksne skal være gode rollemodeller og vise respekt og varsomhet i naturen når man er sammen med barna • Ta turer utenfor barnehagens område • Oppsøke naturlig terreng • Gå på tur i små grupper • Sette av god nok tid og ta utgangspunkt i barnas nysgjerrighet, interesser og forutsetninger • Bruke bilder, sanger og pekebøker
2 – 3 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreføre temaer fra tidligere år • Få mulighet til og utforske nye områder • Bli bevisstgjort årstidene, endringer i naturen • Få kjennskap til hvor maten vi spiser kommer fra • Få erfaring med Ipad 	<ul style="list-style-type: none"> • Dra på lengre turer i nærmiljøet • Bruke barnas undring og nysgjerrighet i temaer om natur og dyr • Voksne skal bevisstgjøre barna på ulike tekniske funksjoner vi omgir oss med • Tilby lekemateriell som utfordrer barnas tekniske bevissthet
3 – 4 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreføre temaer fra tidligere år • Få kjennskap til de fire årstidene • Få kjennskap til elementene: jord, ild, lys og vann • Bli introdusert for kildesortering • Få kunnskap om dyr, insekter, fisk og blomster/vekster som er naturlig i vårt område • Hvordan ta vare på naturen ved å introdusere barna for miljøvern 	<ul style="list-style-type: none"> • Gjøre aktiviteter ute som er mulige i forhold til aktuelt vær. Forming av snø, demninger/kanaler med vann, brenne bål, plukke blomster annet naturmateriale • Utforske naturen, lete etter insekter • Ha søppelsorteringsbøttene tilgjengelig i barnas høyde
4 – 5 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle temaer fra tidligere år • Lage mat • Bruke oppslagsverk ved spørsmål og undring, også digitalt 	<ul style="list-style-type: none"> • Gi barna oppgaver som stimulerer nysgjerrighet og kunnskap ifht. naturen og miljøet • Ta med oss tilbake fra turer/ikke kaste noe menneske skapt i naturen • Plukke søppel

5 – 6 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle temaer fra tidligere år • Lære om solsystemer og naturfenomener • Kunnskap om hvordan mennesker og naturen er avhengig av hverandere • Enkle kjemi/fysikk forsøk • Gjenbruk 	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke faktainformasjon i større grad enn tidligere • Besøke vitensenteret • Innhente materialer til gjenbruk

Antall, rom og form

Mål	
<ul style="list-style-type: none"> • Utvikle barnas matematiske kompetanse gjennom lek, styrte aktiviteter og spontane hverdagsaktiviteter. • Gi barna mulighet til å utforske, og leke med tall, former og mønster 	
Progresjon	
1 – 2 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Sortering • Begreper: stor – liten • Finne sin egen plass, i gangen og ved bordet • Introdusere med tallremse, særlig 1, 2, 3 	<ul style="list-style-type: none"> • Rydde og sortere leker • Bygge tårn • Putte oppi, ta ut. • Leker som "borte, titt tei" • Sanger, rim og regler med matematisk innhold
2 – 3 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Begynnende peketelling: 1, 2, 3 • Bli kjent med tallene • Orienter seg i barnehagen, og vite hvor rommene er • Begreper: liten – mellom – stor – over – under • Erfaring med rom og plassering 	<ul style="list-style-type: none"> • Pusle puslespill • "Gullhår og de tre bjørnene", og andre eventyr og fortellinger • Bruke tall, og telling i naturlige situasjoner • Plassering, hvor skal f.eks skoene stå • Fordele, f.eks en til meg, en til deg
3 – 4 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Kjenne til tallene opp til tyve • Kjenne igjen noen geometriske figurer: sirkel, kvadrat osv. • Utforske former og mønstre • Kjenne igjen de vanligste fargene, og vite hva de heter 	<ul style="list-style-type: none"> • sanger, bøker, hverdagssamtaler • jakte på former inne og ute • perle, kitt, tegning • kims lek • konstruksjonslek (klosser, duplo/lego, puter, sand) • Ipad
4 – 5 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Kjenne til ukedagene, måneder og de 	<ul style="list-style-type: none"> • Samlinger, og samtaler om ukedager,

<ul style="list-style-type: none"> forskjellige årstidene Tallremse til tyve Kjenne til bokstaver og tall 	<ul style="list-style-type: none"> måneder og årstid Telle fingrene Sanger, bøker, synliggjøre på veggen på avdeling
5 – 6 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> Kjenne igjen symboler på en terning Tidsbegreper: I går, i morgen, osv Kunne navn på ukedagene og etter hvert rekkefølgen av dem Orienter seg etter kart (f.eks skattekart) Blikjent med tallremse opp til 20 Forstå sammenhengen mellom tall og mengde 	<ul style="list-style-type: none"> Spille spill Oppgaver på førskolegruppen Gå på skattejakt Rim/regler Bøker Bruk av ulike pedagogiske verktøy som f.eks snakkepakken

Etikk, religion og filosofi

Mål	
<ul style="list-style-type: none"> Opplive respekt for egen og andres kultur Få mulighet til å tilegne seg samfunnets grunnleggende verdier og kjennskap til tradisjoner og høytider. Få mulighet til å tilegne seg empati og utvikle konstruktive og nære relasjoner til andre mennesker. Opplive anerkjennende voksne som gir barna rett til å medvirke i sin egen utvikling. Opplive voksne som inspirerer og inviterer til undring over grunnleggende spørsmål 	
Progresjon	
1 – 2 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> Markere høytid på enkelt nivå Anerkjennelse fra voksne Ta barn på alvor Gi omsorg Tilegne seg vaner for "skikk og bruk" 	<ul style="list-style-type: none"> Bruke sansene og oppleve høytiden. Synge og oppleve stemningen sammen Være observant på kroppsspråk og mimikk Voksne skal handle ut fra barnets signaler og ut fra kunnskap om barns behov Hjelpe barna til å vise godhet for hverandre Takk for maten
2 – 3 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier Undre seg sammen Erfaring i å dele med andre Erfaring med å ta egne valg Prate om følelser: Glad, lei seg, sint, redd Gjenkjenne følelser hos andre Utvikle evne til å vise omsorg for hverandre 	<ul style="list-style-type: none"> Basis høflighetsfraser, hei – ha det –takk, kan jeg få? Voksne skal sette ord på følelsene barna har, og bekrefte disse Øve på turtaking ved å sende til hverandre ved matbordet Få velge sang før måltidet, og få velge frukt og pålegg selv Øve på å lytte til hverandre

	<ul style="list-style-type: none"> • Voksne skal være gode rollemodeller, være bevisst på ord, kroppspråk i forhold til hverandre • hjelpe barna å tolke situasjoner dem i mellom • Gi rom for undring og filosofi • hjelpe barna i konfliktsituasjoner • Se og anerkjenne prososiale handlinger • Voksne skal være gode rollemodeller ift. Å utvikle gode relasjoner, vise respekt for hverandre
3 – 4 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier • Trene på å tenke gjennom ting. Være nyskjerrige • Bli bevisst på at egne handlinger påvirker andre • Barn skal erfare at "det er flott å være meg, det er flott å være forskjellige" • Sette grenser for seg selv, og respektere andres grenser • Øve på sinnemestring • Respektere hverandre • Samtale og bøker om vennskap. Hva er en god venn? • Viser empati • Bli kjent med ulike kulturer • Bli kjent med høytider og tradisjoner 	<ul style="list-style-type: none"> • Voksne skal være til stede blant barna, hjelpe til i konfliktsituasjoner. Sette ord på de ulike perspektivene og at man kan ha ulike meninger om noe • Oppfordre til dialog blant barna • Bruke historier, bilder og bøker om følelser • Voksne skal være lyttende, stille oppfølgingsspørsmål og være undrende i dialog med barna • Øve på å si "stopp" for å sette grenser for seg selv • Øve på å sette seg inn i hvordan en annen opplever situasjonen • Tydelige voksne, tydelige grenser • Samtale og bøker om ulike kulturer og levemåter • Samtaler i hverdagen om ulikheter, hvordan alle er viktige i et fellesskap • Markering og forberedelse til høytider, tradisjoner innenfor ulike religioner og livssyn
4 – 5 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier • Kjenne til representerte religioner • Problemløsning og selvstendig tenkning • Undring over livet (naturen, liv, død osv.) • Samtale og filosofere over grunnleggende spørsmål • Vise respekt og toleranse for hverandre i det vi sier og gjør 	<ul style="list-style-type: none"> • Prøve å ordne opp i konflikter og jobbe spesielt med temaer som vennskap, gode sosiale relasjoner • Være tilstede for barna, forebygge og hjelpe til i konflikter • Verne om gode lekesituasjoner der barna er i god relasjon med hverandre • Gi kunnskap om at vi er forskjellige, og at det er bra for fellesskapet • Snakke om representerte religioner • Samarbeide med foreldrene til barna med annen religion enn den kristne, i forhold til om og hva som er viktig for dem • Bruke barnas erfaringer som

	utgangspunkt for samtale
5 – 6 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier • Den gylne regel: "Alt dere vil at andre skal gjøre mot dere, skal dere gjøre mot dem" • Reflektere over hvem man er som person, og hvordan man vil være 	<ul style="list-style-type: none"> • Legge til rette for tid og rom for undring og filosofering over grunnleggende spørsmål • Bruke små samtalegrupper. Eks. Bruke "den gylne regel" som utgangspunkt til samtale. Lære barna om at vi er forskjellige, og at det er bra for fellesskapet • Hjertesamlinger i førskolegruppa

Nærmiljø og samfunn

Mål	
<ul style="list-style-type: none"> • Bli kjent med samfunnet gjennom opplevelser og erfaringer i nærmiljøet • Få innsyn i ulike tradisjoner og levesett • Få erfaringer når det gjelder demokratiske avgjørelser, og betydningen av likhet og rettferdighet • Barna skal oppleve at de er en aktiv part og må bidra til fellesskapet i barnehagen samtidig som de blir respektert og møtt på egne behov • Barna skal oppleve at gutter og jenter er likestilt • Bli kjent med den samiske kulturen 	
Progresjon	
1 – 2 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Bli trygg på seg selv, voksne og andre barn i barnehagen • Bli kjent i og rundt barnehagen • Bli en del av fellesskap og erfare å måtte ta hensyn til hverandre • Nasjonaldagen, 17. mai • Samefolkets dag, 6. februar 	<ul style="list-style-type: none"> • Personalet skal være trygge og nære voksne for barna, og gi omsorg på barnets premisser • Bruke ute området året rundt • Være i lek sammen med de andre barna, hvor personalet er aktivt til stede • Se fargene i flagget, høre nasjonalsangen og andre sanger som hører nasjonaldagen til • Se fargene i det samiske flagget, og være med i samling der vi snakker om tradisjoner og særpreg
2 – 3 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Bli bedre kjent i og rundt barnehagen • Utvide kjennskapen i nærmiljøet 	<ul style="list-style-type: none"> • Snakke sammen om hva vi ser i nærmiljøet • Personalet skal være seg bevisst og sette

<ul style="list-style-type: none"> • Lære å ta hensyn til hverandre • Opplive insekter og fugler på nært hold • Nasjonaldagen, 17. mai • Samefolkets dag, 6. februar • Opplive at deres meninger blir hørt og tatt hensyn til 	<p>ord på barnas positive handlinger ovenfor andre, og oppmuntre de til å hjelpe hverandre</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oppsøke plasser der man kan se fugler og insekter • Lære fargene i flagget, høre, og synge nasjonalsangen og andre sanger som hører nasjonaldagen til • Lære fargene i det samiske flagget, og være aktivt med i samling der vi snakker om tradisjoner og særpreg • Besøke storavdelingene • Gå tur i nærmiljøet
3 – 4 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Barnehagens nærmiljø • Besøke steder i nærmiljøet • Erfare at vi er likeverdige, uavhengige av kjønn, og delta i fellesskapet • Lære om dyrehold • Nasjonaldagen, 17. mai • Samefolkets dag, 6. februar 	<ul style="list-style-type: none"> • Besøke andre avdelinger på huset • Turer i nærmiljøet, og ellers i Tromsø • Personalet jobber for at alle barn i barnehagen skal føle seg inkludert og akseptert uavhengig av kjønn • Besøke Mini zoo • Lære om flagget, sanger og snakke om hvorfor vi feirer nasjonaldagen. Gå i tog • Markere samefolkets dag med å lese bøker, se på bilder og høre på samisk musikk
4 – 5 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Barnehagens nærmiljø • Demokratiske prinsipper, medbestemmelse • Hvor bor vi • Utvikle forståelse for ulike tradisjoner og skikker • Lære om dyrehold • Nasjonaldagen, 17. mai • Samefolkets dag, 6. februar 	<ul style="list-style-type: none"> • Videreføre besøk i og rundt barnehagen. Snakke sammen om hvordan vi kan passe på og være venner med hverandre i barnehagen • Samtaler om konsekvenser av handling og valg • Snakke sammen om hvilket land, kommune, område og vei vi bor i • Samtaler om jule- og påsketradisjoner og skikker. Dåp bryllup, begravelse, karneval, sankthans og lignende kan også være temaer for samtale
5 – 6 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Barnehagens nærmiljø • Besøk på Stakkevollan skole • Barna skal erfare at de har medvirkning og er del av et demokratisk samfunn • Hvor bor vi 	<ul style="list-style-type: none"> • Erfare at alle mennesker, uansett alder, kjønn, kultur og forutsetninger, inngår og bidrar til fellesskapet i barnehagen • Alle skal bli sett og hørt, men skal også erfare at de ikke alltid kan få

<ul style="list-style-type: none">• Utvikle forståelse for ulike tradisjoner og skikker• Lære om dyrehold• Nasjonaldagen, 17. mai• Samefolkets dag, 6. februar	<p>gjennomslag for det de vil og det de mener</p> <ul style="list-style-type: none">• Samtaler om universet, jorden, kontinenter og land, ved bruk av globus og internett
---	---